ולא היא דאמר רב יימר בר שלמיה [א]לדידי מפרשא לי מיניה דאביי בין מצר ארעא דמינה פלגא ובין מצר ארעא דמינה פסיקא אי א"ל אלין מצרנהא פלגא לא א"ל אלין מצרנהא תשעה קבין: [ב]פשיטא אמר יחלוק פלוני בנכסי פלגא תנו חלק לפלוני בנכסי מאי אמר רבינא בר קיסי [ג]תא שמע דתניא א) [ד]האומר תנו חלק לפלוני בבור סומכוס אומר אין פחות מרביע לחבית אין פחות משמינית לקדרה אין פחות מי"ב לטפיח אין פחות מששה עשר תנו רבנן [ה]בן לוי שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שמעשר ראשון שלי מעשר ראשון שלו ואם אמר לי ולבניי מת יתן לבניו ואם אמר לו כל זמן שהשדה זו בידך מכרה וחזר ולקחה אין לו עליו כלום אמאי [ו]אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם [ז]כיון דאמר ליה על מנת שמעשר ראשון שלי שיורי שייריה למקום מעשר ב)אמר ריש לקיש [ח]זאת אומרת המוכר בית לחבירו ואמר לו על מנת שדיוטא העליונה שלו

למאי

ולא את השדה עד שיהא בו ט' קבין לזה וט' קבין לזה. פסיקא משמע מחותך ממנה המועט מן המרובה: **אי אמר ליה ואלין מצרנהא.** מצר מזרח ארעא דמינה פלגא מצר מערב פלוני וכן הולך וחושב כל המצרים והלכך האי ואלין מצרנהא יתור לשון הוא לייפות כחו ולקמן בשמעתין נמי חזינא יתור לשון טובא לייפות כח וה"ק אביי לעיל [סב:] מאי שנא הכי ומאי שנא הכי הלא אין חילוק בין פלגא לפסיקא אלא זימנין אמרינן בתרוייהו פלגא בין פלגא בין פסיקא היכא דאמר ואלין מצרנהא וזימנין (א) תשעה קבין היכא דלא אמר ואלין מצרנהא: **פשיטא.** שכיב מרע או כל המחלק נכסיו על פיו שאמר פלוני יחלוק בנכסי פלגא שקיל: **תנו חלק לפלוני בנכסי מהו.** מי אמרינן האי חלק לשון חלוקה הוא ופלגא קשקיל או חלק הראוי ליתן קאמר ובדעת ב"ד תלוי הדבר לשער בכמה הוי חלק ראוי ליתן. ואע"ג דתניא בתוספתא דהך בבא (פרק ז ה"ה) האומר תנו חלק לפלוני בנכסיי יירש עם הבנים איכא למימר הכא מיירי כגון דלית ליה בני ואע"ג דאית ליה יורשין בעלמא לא יהב דעתיה ליורשין אחרים וחלק הראוי ליתן או חצי נכסין קאמר א"נ הכא מיירי כגון דאמר תנו חלק לפלוני בני בנכסי והשאר נתונים לפלוני א"נ איכא למימר דלא הוה שמיע להו הך ברייתא דאי הוה שמיע להו הוו מייתי לה בבית המדרש ואיכא למימר רבנן היא דפליגי עליה דסומכוס אי נמי שמיעא להו ולא הוה סבירא להו משום דפליג סומכוס עלה כדלקמן °וקיימא לן כסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין דסתם לן תנא כוותיה בפרק שור שנגח (ארבעה ובפרק שור שנגח) את הפרה (ב"ק דף מו.): **בבור.** של מים מכונסים. ואית דמוקמי לה בבור של יין ולא נהירא: **סומכוס אומר אין פחות מרביע.** סומכוס לטעמיה דאמר בפרק שור שנגח את הפרה חצי נזק לפרה ורביע לולד ומוקמינן לה בגמרא [שם] אליבא דסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין והכא מספקינן ליה אי פלגא קאמר או חלק בעלמא משהו קאמר כגון רביעית הלוג הלכך אין לו למקבל מתנה מן הבור פחות מרביע (ב) ושמא יותר משום דאילו הוה מספקא לן בהאי נותן אם נתן לו פלגא או לא כלום היה לו ליטול (ג) מחצית של פלגא דהיינו רביע הבור משום ממון המוטל בספק חולקין דהא פלגא נמי מוטלת בספק אם יהבה ליה או לא הלכך יטול חציה של פלגא דהיינו רביע וכ"ש השתא דמספקא לן אי יהיב פלגא או רביעית הלוג דלא יטול פחות מרביע. ורבינו[ג] חננאל פירש דאזדא סומכוס לטעמיה וכל הנך שיעורי דלקמן לחבית לקדירה לטפיח בקיאין היו בשיעורין הללו כמה צריך לכל אחד ופלגא[ד] דההוא שיעורא קמחייב סומכוס ליתן משום דממון המוטל בספק חולקין: **לחבית אין פחות משמונה.** כלומר אם אמר תנו חלק לפלוני בבור לחבית כדי למלאות חבית דהיינו להשקאת בהמותיו ולא להשקות שדותיו (ד): **אין פחות משמונה.** בבור משום דחצי הבור צריך לחבית וכי קאמר חלק דלמא פלגא דחבית קאמר דהיינו רביע הבור או משהו קאמר הלכך יש לו חצי רביע דהיינו אחד משמונה. ובשיטה זו יש לפרש כולם: **לקדירה.** תנו חלק לפלוני בבור לתקן מאכלו: **אין פחות מי"ב.** דהיינו רביע שיעור הראוי לקדירה משום דלמא פלגא קאמר וממון המוטל בספק חולקין: **לטפיח.** כלי קטן לשתות בו בני אדם והאי שיעורא זוטר מכולהו. והלכך גבי תנו חלק לפלוני בנכסי יטול רביע דדלמא פלגא קאמר או דלמא שוה פרוטה קאמר וממון המוטל בספק חולקין. ואית דמפרשי כל הנך שיעורי לפי אומד הדעת אין פחות מרביע דסתם נותן דעתו לרביע אין פחות משמונה דהכי הוי שיעור למלוי חבית להשקאת בהמות וכן כולם ולא נהירא לי: **בן לוי שמכר.** אורחא דמילתא נקט דדרך בן לוי המוכר שדות לישראל להתנות כך משום דלא מוזיל גביה משום האי תנאי מידי דזה נהנה וזה אינו חסר דבלאו הכי הוה יהיב האי לוקח להאי מעשר או לו או לאחר דהא אין לו בו אלא טובת הנאה והוא הדין לישראל המוכר שדהו לחבירו ואמר לו על מנת שהמעשר שלי הוא ליתנו לכל מי שארצה דהא השתא נמי יש לו בו טובת הנאה זו: **מעשר ראשון שלו.** וכדמפרש לקמן דכיון דאין אדם קונה דבר שלא בא לעולם שיורי שייר מקום מעשר ראשון שלו ואפילו אם מכרה הלוקח לאחר דזכותו של לוי אינו יכול למכור לאחר והכי מוכח לקמן: **יתן לבניו אחריו.** אבל אם לא פירש כן אינו מוריש בדבר זה זכותו לבניו דכיון דמשום יתור לשון הוא דאמרינן לקמן דשייר מקום מעשר די לנו אי אהני יתורא למאי שפירש דהיינו לעצמו: **אין לו עליו כלום.** דמשמכרה לאחר פקע ליה מקום המעשר ששייר לעצמו וכשחזר ולקחה מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שבאה לידו דכי היכי דההוא לוקח שני זכה אפילו במקום מעשר הוא הדין לזה הלוקח ראשון הבא מכחו: **אמאי.** מעשר ראשון שלו הא אין אדם מקנה כו' (כרבנן דר"מ) מעשר זה עדיין עתיד ליזרע התבואה שיצאה ממנו אף ליחרש השדה תחלה: **כיון דאמר ליה ע"מ כו'.** כלומר כיון דעל תנאי מכר רוצה הוא שיתקיים התנאי דאין אדם מתנה על חנם ולדעת כן מכר שיקנה המעשר והלכך שייר בידו קרקע הראוי ליגדל בה המעשר וכמי שאמר לו שדה שלי אני מוכר לך לאריסות ע"מ שתטול ט' חלקים ואני אטול חלק עשירי. ויש ספרים דגרסי' בהו בהדיא כיון דא"ל ע"מ שמעשר ראשון שלי כו' ואית דמפרשים דייתור לשון דע"מ קא דייק וכדאמרינן בעלמא (קדושין ח.) כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי וא"א להעמיד שיטת שמועה זו כן ובפ' מי שמת (לקמן דף קמח.) אמרי' דאם מכר דקל ואמר לו חוץ מפירותיו דשייר מקום פירותיו וה"נ אם אמר חוץ מן המעשר הלכך לאו בלשון דע"מ תליא מילתא אלא כיון דמתני והתנאי אינו מועיל אלא ע"י שיור אמרינן דשייר מקום: **אמר ר"ל זאת אומרת.** ברייתא זו דאשמעינן דכל תנאי שאינו לא מעלה ולא מוריד אא"כ שייר אמרינן שיורי שייר מקום לעצמו פורתא מינה שמעינן דהמוכר בית לחבירו ואמר לו ע"מ שהדיוטא העליונה שלי הדיוטא העליונה שלו הוא גג שיש לו מעקה גבוה י' דאמרינן במתניתין [לעיל סא.] דאינו מכור עם הבית ותנאי זה אינו מועיל דבלאו הכי נמי הרי הוא של מוכר כדקתני במתניתין ולא את הגג כו' ולא היה צריך להתנות הלכך דיוטא העליונה שלו להוצאת זיזין כנגד רשותו של לוקח כדמפרש ואזיל. והוא הדין אם אמר לו חוץ מדיוטא העליונה דשייר מקום בחצר להוצאת זיזין ואליבא דרב זביד כדאמרינן בפרק מי שמת [לקמן קמח:]:

למאי

אין פחות מרביע. דמספקא לן אי רוצה לומר חצי או כל שהוא ומ"ת ומה מתנה היא דכל שהוא [א] וי"ל דנותן רביעית הלוג או יותר אבל הגמרא אינו חושש להזכיר זה פסק רבינו שמואל (ה) בשמעתין דכל דאלים גבר דהלכה כסומכוס ונראה דאין הלכה כסומכוס כמו שפירשתי בחזקת הבתים (לעיל דף לה. ד"ה ומאי)[ב]: **על מנת שמעשר ראשון שלי כו'.** הכא לא הוי כמו כהן המסייע בבית הגרנות (קדושין ו:)[ג] דקאמר מקום המעשר שיורי שייר והוי מעשר שלו לגמרי אלא שמכר לו כח זה שיוכל לעשר על חלקו[ד]: **ואמאי והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.** [לא] הוה מצי לשנויי ר"מ היא דכי אמר ר"מ כגון פירות דקל דעבידי דאתו שהדקל בעולם והפירות גדלים מאליהן אבל הכא מי יימר דחרש וזרע ליה ואפילו חרש וזרע שמא לא תגדל התבואה כדאמרינן בפרק האומר בקדושין (דף סג:) אמר רבה לא אמר ר"א בן יעקב אלא בשחת שכבר גדלו הזרעים קצת אבל אגם שהן עדיין קטנים לא [ה] (ורבא) אמר אפי' באגם מ"מ תרוייהו מודו דהיכא דאין ניכרים כלל ולא יצאו חוץ לקרקע דלא קני ורבינו יצחק פירש דלא מצי מוקי לה כר' מאיר דאפילו ר"מ מודה דכל[ו] דבר שאינו בעולם דלא קנה כדאמרינן פרק קמא דגיטין (דף יג:) והכא קתני ואם אמר לי ולבניי מת נותן לבניו ואין נראה לר"י טעם זה דשמא לבניו שהן בעולם קאמר: **על מנת שדיוטא עליונה שלי כו'.** שאם רוצה להוציא זיזין מוציא פי' הקונטרס להוציא זיזין לחצר וקשה לר"ת הא לא איירי הכא במכירת החצר אלא במכירת בית והמוכר בית לא מכר חצר[ה] ומפרש ר"ת להוציא בה זיזין אם הוא בונה בנין בחצר ורוצה להניח על גבי דיוטא את הזיזין מניח אע"פ שמכביד את הכותל[ו]:

שאם

מסורת הש"ס

א) [עי' בערוך ערך בור פירוש נכון ומרווח על ברייתא זו], ב) לקמן [סד.] קמח, ג) גש"ל וגם רבינו. רש"ש, ד) גש"ל וריבעא. רש"ש, ה) [שם איתא רב יוסף], ו) בדפו"ר איתא: כל דבר. ור"י חבר גורס: דלכל דבר. והמהרש"א גורס: דלדבר שאינו,

◆

גליון הש"ס

רשב"ם ד"ה תנו חלק כו' וקי"ל כסומכוס דסתם לן תנא. משמע דהתוספתא כרבנן דסומכוס ותמוה לי הא אדרבה לרבנן דסומכוס לא יתן לו כלל רק המועט דהמע"ה ואפילו דהתוספתא ס"ל דחלק הוא שיעור כא' מהבנים וסומכוס פליג בזה א"כ מאי ראיה מהסיא דב"ק דקי"ל כסומכוס בזה הא פלוגתייהו דהכא בענין אחר וצ"ע:

◆

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה אי אמר וכו' וזימנין אמרי' תשעה קבין: (ב) ד"ה סומכוס וכו' פחות מרביע ומשהו יותר משום דאילו הוה וכו': (ג) בא"ד היה לו ליטול חציה של פלגא וכו' משום דממון: (ד) ד"ה לחבית וד"ה אין הד"א: (ה) תום' ד"ה אין וכו' רבינו שמואל דהלכה כסומכוס וכו' בחזקת הבתים בשמעתין דכל דאלים גבר הס"ד:

◆

מוסף רש"י

דיוטא. היא העליה העליונה שעל גג הבית (לקמן קמח.).

◆

מוסף תוספות

א. עיי' מהרש"א. ב. [ד]יש לדחות דטעמא [דהכא] לאו משום ספיקא כדפי' הקונטרס אלא משום דחלק הוי רביע. תוס' לעיל לה. ג. [ד]תנן בבכורות (כו:) כהנים המסייעים בבית הגרנות אין נותנים להם תרומות ומעשרות בשכרן, ואם עשו כן, חללו. רש"י קידושין ו: [ו]הרי בן לוי זה נוטל המעשר זה בשכר מה שפיחת ללוקח מדמי זה השדה. רבינו יונה. ד. שהרי אדם יכול להשאיל פירות לחבירו כדי שיעשר עליהן פירותיו ומחזיר את הפירות למשאיל. שם. ה. ואם במשמכרה לו בפירוש היה לו לפרש המוכר בית וחצר לחבירו. רשב"א. ו. [ד]אהני ליה תנאה שיוכל להכביד על הבית וא"צ לבנות דיוטא ע"ג עמודים. ריטב"א.

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פכ"א מהל' מכירה הל' כג סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' ריט סעיף ו:

יח ב ג מיי' פי"א מהל' זכייה ומתנה הל' ז ועי' בהשגות ובמ"מ סמג עשין שם טוש"ע ח"מ סי' רנג סעיף כד:

יט ד מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף כה:

כ ה מיי' פ"ו מהלכות מעשר הלכה יט:

כא ו מיי' פכ"ב מהל' מכירה הל' א סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רט סעיף ד:

כב ז מיי' פ"ו מהלכות מעשר הלכה יט:

כג ח מיי' פכ"ד מהל' מכירה הל' טו סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' ריד סעיף ח:

◆

רבינו גרשום

בין א"ל מצר ארעא דמינה פסיקא ובין א"ל מצר ארעא דמינה פלגא. משמע חד לישנא וקנה כל חלקו הואיל וייחד לו מצרים אבל להיכא דלא פירש לו מצרנים בין אמר ליה ארעא דמינה פלגא ובין אמר ליה ארעא דמינה פסיקא הואיל ולא פירש לן שאר מצרנים לא קנה אלא ט' קבין שיעור שדה לחוד דאידי ואידי חדא לישנא הוא: הא פשיטא לי. אם אמר חד שכיב מרע יחלוק פלוני בנכסי ודאי פלגא יהבי' ליה. אבל אי אמר בהאי לישנא תנו חלק לפלוני בנכסי מהו. כמה יהבי' ליה: ת"ש האומר תנו חלק לפלוני בבור. באריתא דדלאי שלו: אין נותנין לו פחות מרביע שבו. משום דלהשקות שדותיו קאמר ליה הכי ושיערו חכמים דברביע די לו. הכי נמי בכולה נכסי יהבי' ליה רביע כי אמר תנו חלק בנכסי. ואם אמר סתם תנו חלק לפלוני בבור בחביות אין לו בה פחות מח' בו. שכך היו רגילין שממלאין חביותיהן מים להסתפק ממנה כל השנה לצורך רחיצת בגדים וכלים: ואם אמר תנו לו בו לקדירה. לספוק מאכלו: לטפיח. כגון כלי חרס כמו כריא א) דפתיא שדולין בו מים לשתות לצורך שתיה: על מנת. שמעשר ראשון של שדה זו שלי יהא שלא תתנו ללוי אחר: ואם אמר מעשר ראשון לי ולבני. אחרי: אין לו עליו כלום. משום דהתנה עמו כל זמן ששדה זו בידך שלא תוציאנה מתחת ידך אבל אם מכרה אע"ג דחזר ולקחה אין לו עליו כלום. אבל היכא דאמר סתם על מנת שמעשר אני נוטל. אע"ג דמכרה הואיל וחזר ולקחה שלו הוא. והיאך יכול להתנות על מעשר והלא דבר שלא בא לעולם הוא: מקום גדילת המעשר שיורי שייר לפניו. דהשתא לא מקני ליה דבר שלא בא לעולם דהא כבר בא דהמקום של מעשר שייר לעצמו שלא מכרו. ואי בעית אימא דקתני דהיכא דאמר ע"מ לטפויא מלתא היא כגון הכא לענין מעשר דבלאו ע"מ לית ליה ללוקח מעשר כלום אלא טובת הנאה אקנייה ליה המוכר מהני ע"מ דאינו רשאי ליתנו לאחר אלא לו: זאת אומרת המוכר בית לחבירו ואמר לו ע"מ שדיוטא העליונה. היינו עלייה שעל גבי הבית:

א) עי' בערוך ערך כר א